

Кугай М. С.

**ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ
УЧНІВ У ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини

М. С. Кугай

**ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ**

Методичні рекомендації
для студентів
спеціальності 6.040104 Географія

Умань
ФОП Жовтий О. О.
2014

УДК 91(072)
ББК 26.8р30
К 88

Рекомендовано до видання Вченою радою
природничо-географічного факультету
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини
(протокол № 5 від 24 жовтня 2014 р.)

Рецензенти: докт. педагогічних наук, професор кафедри хімії, екології та методики їх навчання С. В. Сонгіра (Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань); докт. педагогічних наук, професор кафедри географії та методики її навчання О. В. Браславська (Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань)

К 88 Кугай М. С.
Екологічне виховання учнів
у процесі вивчення географії .
методичні рекомендації
спеціальності 6.040104 Географія / М. С. Кугай.
– Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – 104 с.

У посібнику розкриваються теоретико-методологічні питання екологічного виховання у процесі вивчення шкільної географії. Особлива увага приділена сучасним формам та методам екологічного виховання учнів: іграм, проектам, психолого-екологічним тренінгам, експедиціям. Матеріали можуть бути використані як під час урочної та позаурочної роботи в школі так і під час підготовки майбутніх учителів географії, зокрема у курсі «Методика вивчення географії».

Для студентів, вчителів, викладачів.

М. С. Кугай, 2014

ЗМІСТ

Розділ I. Сучасні погляди на екологічне виховання.....	4
Розділ II. Особливості екологічного виховання у шкільній географії.....	8
Розділ III. Сучасні форми та методи екологічного виховання....	13
3.1. Проектна діяльність.....	14
3.2. Екологічний психотренінг.....	21
3.3. Ігрові форми екологічного виховання.....	30
3.3.1. Методичні рекомендації до проведення моделюючих екологічних ігор.....	33
3.3.2. Методичні рекомендації до проведення рольових ігор-експромтів.....	45
3.4. Методичні рекомендації до проведення екологічних експедицій.....	51
Список використаних джерел	102

РОЗДІЛ I. СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ

Екологічне виховання є предметом постійної уваги міжнародних організацій, у першу чергу – ООН, які визначили методологічні, концептуальні і стратегічні орієнтири розвитку цього напрямку науки і практики. Так, у заключному акті Гельсінської наради з безпеки й співробітництва у Європі та матеріалах і рішеннях Всесвітнього саміту зі сталого розвитку, що відбувся в Йоганнесбурзі (2002 р.) прямо вказується, що успіхи багатьох заходів, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, можливі за умови постійного та планомірного екологічного виховання. З посиленням процесів інтеграції і глобалізації приходить розуміння необхідності об'єднання зусиль світової спільноти з метою виховання екологічного типу особистості.

Важлива роль відводиться екологічному вихованню в Україні, що відзначається у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991), Основних напрямках державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки (1996), Національному плані дій з гігієни довкілля на 2000-2005 роки (1998), Концепції охорони та відтворення навколишнього природного середовища Азовського і Чорного морів (1998), Законі України «Про природно-заповідний фонд» (1998), Загальнодержавній програмі формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки та ін.

Серед освітніх державних документів дане питання розглядається в Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Національній доктрині розвитку освіти (2003), Концепції екологічної освіти України (2002).

В Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти зазначається, що екологічне виховання дітей та молоді є процесом, який передбачає формування екологічної культури особистості; усвідомлення себе частиною природи;

відчуття відповідальності за неї як за національне багатство, основу життя на землі; залучення вихованців до активної екологічної діяльності; нетерпиме ставлення до тих, хто завдає шкоди природі.

Теоретичне підґрунтя процесу екологічного виховання розробили А. Захлебний, І. Зверєв, І. Суравегіна.

Специфіку екологічного виховання обґрунтували вчені Н. Алтиннікова, І. Вагнер, М. Вершиніна, Н. Волкова, С. Глазачов, О. Кудрявцева, В. Липицький, Н. Насонкіна, М. Полева, Г. Пустовіт, С. Шанін, О. Романова, Т. Тимочко та інші.

Екологічне виховання Н. Волкова визначає як систематичну педагогічну діяльність, спрямовану на розвиток у людини культури взаємодії з природою.

Науковці Н. Алтиннікова, С. Шанін розуміють екологічне виховання як процес або створення умов для духовного і фізичного розвитку дітей, з метою формування у них еколого-гуманістичного світогляду, ціннісних установок, умінь, навичок екологічно обґрунтованої взаємодії з природним соціумом і готовності до цієї діяльності.

Г. Пустовіт розглядає сутність поняття «екологічне виховання» як безперервний навчально-виховний процес, що не має завершених часових меж, а поступово переходить з однієї стадії в іншу і спрямовується на усвідомлення учнями морально-етичних норм і правил суспільства стосовно природи, формування ціннісної сфери особистості, моральних переконань про необхідність шанобливого ставлення до всього живого та власної відповідальності за майбутнє довкілля.

Н. Мамедов вбачає екологічне виховання у напрямі формування екологічної відповідальності, що в свою чергу виступає мірою свободи людини в умовах екологічної необхідності.

В екологічній енциклопедії екологічне виховання трактується як процес формування сукупності рис, якостей і навичок поведінки особистості, що забезпечує становлення відповідального ставлення до природи, спонукає людину брати

безпосередню участь у природоохоронній діяльності і сприяє набуттю досвіду вирішення екологічних проблем.

М. Владіміров під екологічним вихованням розуміє безперервний процес взаємодії суб'єктів освітнього процесу, що спрямований на формування наукових знань, практичних умінь, зацікавленості до природи, ціннісних орієнтацій, поведінки, що забезпечують відповідальне ставлення до природи.

Кінцевим результатом екологічного виховання, на думку Г. Пустовіта, є формування екологічно вихованої особистості, основою поведінки якої у навколишньому середовищі є норми моралі, глибоке розуміння незаперечної цінності всіх без винятку природних об'єктів, неповторності природи та відповідна корекція власних життєвих потреб.

На основі аналізу вищезазначених трактувань, дефініцію «екологічне виховання» можна розуміти як процес цілеспрямованої, систематичної, організованої взаємодії вихователя і вихованця, під час якого формуються: екологічна свідомість, моральні переконання про необхідність шанобливого ставлення до всього живого та власної відповідальності за майбутнє довкілля, усвідомлення себе частиною природи, ціннісні установки, високі моральні, громадські і професійні риси, що є складовою його екологічної вихованості.

Отже, в шкільній практиці необхідне звернення особливої уваги на реалізацію таких важливих дидактичних і моральних категорій, як екологічні ціннісні орієнтації і стосунки особистості з навколишнім середовищем, ефективно з наукової точки зору розуміння екологічних проблем, активність у їх вирішенні, відповідальність за наслідки власної поведінки і діяльності в навколишньому середовищі та осмислення неповторності природи, тобто формування в кінцевому результаті культури життєдіяльності особистості в довкіллі як складової її екологічної вихованості.

Цілі екологічного виховання, на думку С. Васільєва передбачають:

- формування глобально орієнтованого наукового світогляду на основі створення цілісної картини світу;
- засвоєння учнями екологічних цінностей, що підображають об'єктивну цілісність і цінність природи;
- емоційне, естетичне, пізнавальне сприйняття природи;
- формування відповідальності за збереження природного середовища на Землі;
- розуміння необхідності побудови екодоцільних відносин суспільства і природи на міжнародному і внутрішньодержавному рівнях;
- засвоєння правил і норм поведінки в природі, в побуті, в повсякденній діяльності, що узгоджуються з екологічним імперативом.

В наукових роботах останніх років кінцевою метою екологічного виховання все частіше визначають не вміння і знання, а ціннісні орієнтації учнів і, найголовніше, активну життєву позицію. Так, С.Глазачов, І.Вагнер і М.Полева вважають, що першочерговим завданням екологічного виховання є формування і підтримання в учнів ціннісних установок, чому слугує розв'язання наступних задач:

- а) виховання нової екологічної свідомості, що виключає споживацьке, негуманне ставлення до природи;
- б) формування культури взаємодії з оточуючим середовищем – природним і соціальним, основу якої становлять духовно-моральні цінності, що є регульовальниками інтересів і потреб учнів, залучення їх до здорового способу життя;
- в) розвиток в учнів екологічної ініціативності в покращенні середовища існування, готовності брати участь в різних видах практичної діяльності екологічного спрямування.

В екологічній енциклопедії та у дослідженні Н. Волкової серед завдань екологічного виховання виділено наступні: сприяти усвідомленню цілісності і краси природних екосистем, виховувати любов до природи, рідного краю, бажання берегти і примножувати її, сприяти отриманню екологічних знань, формувати відповідальне ставлення до навколишнього середовища, допомагати набутти навичок вирішувати екологічні

объединение «Экодом», 2007. – Режим доступа : bresteco.by/docs/Biblioteka/Literatura/OUR.pdf

18. Формирование личности учителя в системе высшего педагогического образования / [под ред. В. А.Сластенина]. — М. : МГПИ, 1979. – 145 с.

– 19. Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посібник / Н.А. Пустовіт, О.Л. Пруцакова, Л.Д. Руденко, О.О. Колонькова. – К.: «Педагогічна думка», 2008. – 64 с.

20. Шанин С. В. Подготовка будущего учителя физики к экологическому воспитанию школьников средствами межпредметной внеклассной деятельности: дис. канд. пед наук : 13.00.08 / Шанин Сергей Викторович – Саратов, 2010 – 230 с.

21. Ясвин В.А. Методики диагностики и коррекции отношения к природе. Серия экологическая психология и педагогика / В.А. Ясвин, С.Д. Дерябо. – М.: Просвещение, 1996. – 141 с., с. 86]

М. С. Кугай

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ

Методичні рекомендації для студентів
спеціальності 6.040104 Географія

Підписано до друку 27.11.2014. Формат 60х90 1/32
Папір офсет.

Обл.-вид. арк. 3,9. Ум. друк. арк. 4,4.
Тираж 300. Зам. № 2119.

**Видавець та виготовлювач
ФОП Жовтій О.О.**

20300, м. Умань, вул. Садова, 2
(УДПУ, навчальний корпус № 1)

Тел. 097 255 65 07

047 44 3 51 33

093 540 78 82

e-mail: nastek@meta.ua

www.foto-na.net.ua

Свідоцтво про вищення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК, № 2444 від 22.03.2006 р.